

dva događaja iz mita o ajnštajnu

ištvani erši

RAZGOVOR U TRPEZARIJI

Direktor ureda za pronalaske u Bernu — nemamo tu sreću da znamo njegovo ime, označio ga gospodin H. — nervozno je dobio upitnu pustu po stolu. »Stolnjak je izmrljan« — utvrdi i pokaza na jednu tačku čaršavu. »Ti si ga umrlijao juče kada si prolio supu, zar se ne sećaš? — upita gospoda H. On tresnu po stolu: »Valjda sam toliko zasluzio da ga sutradan zameniš!« Od siline udarice sto se potrese i tanjur gospodina H. opet napusti nešto supe. Njihov trijastogodišnji sin prasnu u smeh; H. skoči i određenim pokretom istera dete iz trpezarije.

Nemo su dalje jeli. Iznad trpezarijskog stola crne se olujni oblak. Pni drugom zalogaju H. spusti viljušku i nož. »Ova govedina je neslana« — utvrdi. Ispostavilo se da je sluškinja potpuno zaboravila so. H. je neodoljno htio da se vrati u kancelariju, supruga ga je jedva zadrzala. Sama je otišla po so i lično je donela.

— Šta ti je? — upita.

— S ovim mladima se ne može izaći na kraj. Potpuno su poludeli.

— Šta se opet dogodilo? — upita ona. H. odmah, pozvoni, a služavka je već nosila na lepoti tacni marcipanske minjone. To malo oraspoloži gospodina H.

— Raste jedna generacija — reče — jedna cela generacija koja neće da radi. Oblače se kao maškare, škrabaju lopte i kvadrati i misle da su sledbenici Mikelandela. Zaludeo ih je ovaj dvadeseti vek. Samo je devet njegovih godina minulo, i već je više ludosti načinjeno nego ranije za sto godina.

— Šta ti smetaju odjednom ludi sličnici? Neće valjda kod tebe da patentiraju svoje mazarije?

H. se smejava. Jako je voleo njen humor. Sedec u minjone od marcipana koji su nestajali, odjednom je osetio da postupa ne razborito što se nervira, zbog sitnicu. Počeo je da objašnjava putnjatnjim tonom:

— Radi kod mene jedan mladić, sedam godina je stručni referent. Sada mu je dva deset šest godina, pa tako i ti možeš izračunati, s tvojim velikim matematičkim talentom, s koliko godina je došao kod mene.

Oboje su se smejavili.

— Izabralo sam upravo njega zato što je izgledao skroman, jednostavan. Završio je visoku stručnu školu u Cirihu, i to kao prosečan učenik. To mi je pobudilo poverenje u njega. Odličniji više žele i brzo klišnu, slabici učenici eventualno ne odgovaraju zahtevima struke. Prosečni učenici većinom uređno obavljaju posao. Ovaj se i oženio, rođilo mu se dete, pa sam tako bio siguran da mi neće zadavati briga. Uredno je obavljao i posao. Treba da ocenjuje prispeve pronalaske sa stanovišta fizike.

— Treba?

— Što mi ne dozvoljavaš da nešto ispršam do kraja? — upita nezadovoljno H. Zapali cigaru i uvredena izraza zagleda se u prazan tanjur. Izvinjavajući se, žena stavi ruku preko njegove.

— Jednom rečju, bio je dobar radnik?

— Pouzdani i skroman, mada se nije pretzao od preterane revnosti. Ali to se danas i ne može očekivati od mladog čoveka.

ka. Jednu jedinu zamerku mogu pomenuti u vezi s njim: katkada je dolazio u kancelariju nepodnošljivo odevan, bez okovratnika i kravate. Jednom sam ga morao poslati kući, jer su, kako da kažem, na njemu nedostajala izvesna neophodna dugmad. Na pantalonama.

Zena se nasmeja, ali ne progovori.

— Prve uznenimiravajuće vesti čuo sam o njemu pre nekoliko godina. Zamisli, objavio je naučnu studiju.

Zena pljesnu rukama.

— Studiju? — upita iščudavajući se. Čemu će mu? Pa imao je redovan posao, zar ne?

— Upravo to je ono — reče H. — Ko hoće da piše studije, eno mu univerzitetske karijere. Ko pak obavlja službenički posao, neka ne razbacuje svoju snagu. Mislio sam, govorući s njim, ali bi bilo čudno. Ja, direktor, s jednim ovalkim podređenim... A konačno, strogo uzevši, to je njegova privatna stvar. Mada...

H. stiša glas, zamisljeno otresajući pepeo s cigare u porculansku pepeljaru.

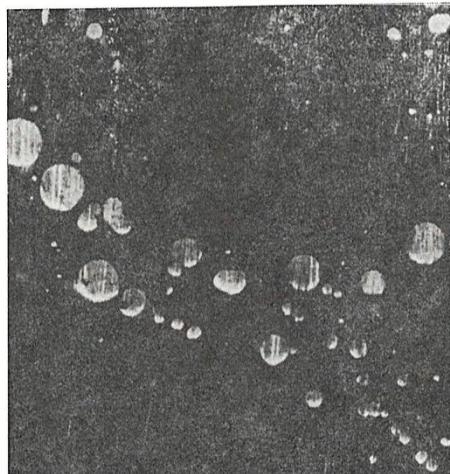
— ... Mada sam već tada morao posumnjati. Dr Majer, koji za nas čita stručne listove, pričao mi je, i pred ostalima, da je moj službenik uklonio eter iz vasiione, i da se zakačio i za samog. Njutna...

— Šta? — negodujući upita gospoda H.

— Baš tako. Zar nije fantastično? Ali to još nije sve. Prema doktoru Majeru, on hoće da dokaže da su uistovremene stvari raznovremene, i da se svetlost sastoji od de-lova...

— Ipak je trebalo da govorиш s njim.

— Držao sam da dr Majer, čuveni šajljivdžija, možda tera segu. Smejavao sam se zajedno s ostalima i utvrdio da dok on pošteno ocenjuje pronalaske, može tvrditi i da je svetlost od graška. Opetsu se smejavali.

— Potom sam čuo da je neku svoju žvrljinu poslao nekom univerzitetu, ali mu je profesor vratio zajedno s poraznim misljenjem. Mislio sam, to će dobro doći mladiću, bar će se malo smiriti. Nisam raspoložen da neprekidno pnujučavam nove ljude!

H. tresnu po stolu.

— Nemoj se nervirati — reče žena. Videćeš, smiriće se.

— Danas mi je saopštio da daje istakz i odlazi u Cirih za docenta. Šta veliš na to?

— Svinjanjija — reče gospoda H. — Svinjanjija. — Potom, zamislivši se, dodade: — A možda će mu tamo biti bolje?

— On se zavalii i čudeći se pogleda ženu. »Mozga nema više nego kad sam je uzeo« — pomisli u sebi.

— Valjda nećeš poverovati u tu priču? — upita. — Pa zar nisi čula da su mu jednom već vratili njegove budalaštine? Jednostavno hoće da me prevani. Sigurno je dobio ponudu od neke konkurentске firme, ili su mu mnogi neuspesi udarili na mozak.

— To je verovatnije — reče gospoda H.

— A kako se zove taj nesrećnik?

H. ugasi cigaretu. Javi se posle duge pauze:

— Eto, gle, pa nije zar da sam mu zaboravio ime?

VOŽNJA AUTOMOBILOM PO HOLIVUDU

Godine 1931, kada je A. A drugi put posetio Ameriku, na stanicu u Los Andelesu dočekao ga je sam Čarli A. A. to je primio kao veliku čast, jer je znao da Čarli ni za jednog državnika ne bi učinio takav gest. Provozali su se naokolo ulicama Holivuda — Čarli je lično vozio — i primali počast male koja se gurala. Čarli svojim čarlijevskim cerekanjem, A. A., pak, sa zanosom je promatrao iznenađenju koju su izazvali. Mislio je:

»Ako se ne osvrnete na neprijatni deo stvari, na galamu i neprestanu gužvu, onda bih zapravo trebalo da se radujem ovom slavlju. U njemu je izraženo kako masa poštije nauku koju ne razume. No, ako poštujte, onda će moći i razumeti. Što da ne? Jer najnerazumljivije je na svetu ono što je razumljivo. Možda me upravo ovo ubeduje čini popularnim. Taman. Masa misli da sam ja prorok, vrač koji unapred govoriti za već postojeća iskustva, otuda su takve teorije važeće samo dok im se nova iskustva ne suprotstave. Međutim, ja sam najpre izradio svoju teoriju, a eksperimenti su je tek potom dokazali. Masa to doživljava na taj način da se stvarnost upravlja prema mojim rečima. Naravno, to je glupost; a opet, dobro, je ako poštuj snagu mišljenja koja se odvaja od opštег shvatanja.«

Pogleda Čarlija i nastavi svoju misao:

»Naravno, ni Čarli me ne razume više od ovih ovde oko nas. To je Čarlijeva snaga: istovetan je s njima. To je tajna njegovog genija što u svom čilom malom telu koncentriše ogromnu duhovnu i duševnu energiju mase. Ako bolje pogledam, liči na mene: samo bi trebalo malo izmeniti njegovu frizuru i brkove. Pa i tada bićemo ipo mnogo čemu. Moj naučni rad podstiče neodoljiva želja da shvatim tajnu prirode; od toga je potpuno nezavisna moja ljubav prema istini i moja težnja da pomognem da bi se popravilo stanje čovečanstva. U ovom svom poslednjem svojstvu srođan sam ovom lakridašu, samo što je on, naravno, mnogo više isprednjačio na ovom području.«

Za to vreme Čarli je ovako razmišljao:

»Liči na mene ovaj čovac — sijajno bih ga umeo odigrati. Nosi takve pantalone kao ja u mojim prvim filmovima. I kladim se da nema ni kaiš, ni tregere. Kad ustane, pantalone skliznu. Mora biti božanstveno kad ih neprekidno grabi.«

Čarli bi najradije isprobao te pokrete, ali sedeо je za volanom. Tako je nastavio da razmišlja:

»Izgleda da je valjan momak. Smem se kladiti da i ne zna gde je. Ali se nadam da nije zaboravio pored koga sedi.« Namignuo je A. A., a ovaj njemu, Čarlijevo raspoloženje je šiknulo. »Zajedno ćemo provesti dobro veče. Neće mi objašnjavati svoje teorije, nije takav. Okrenut je u sebi. Navodno, tek u trećoj godini je progovorio. Sigurno je dođao razmišljao i nije želeo da ga drugi uznenimiraju. I ja sam u nemim filmovima najbolji. Šta bi bilo kad bismo nešto zajedno snimili? Sjajan biznis — šteta što neće prihvatiš. Kakvu bismo sjajnu umerbesnu antimilitanističku paradu načinili. Što da ne? Upravo je u današnjim novinama izjavio da su oni koji sa zadovoljstvom marsiraju uz muziku greškom dobili veliki možak, njima bi dovoljna bila i kičmena moždina. U tome se slažemo, od toga bi se moglo nešto napraviti. Večeras ću mu prikazati Šarlju vojniku, i gledaću kako će sмеје. Tema o vojniku neće zastaresi, uskoro će celo čovečanstvo marširati. Ali ne on. Ni ja.«

Čarli prijateljski potapša A. A. po kolenu, nasmeši se jedan drugom. Masa im prepreči put, opkolji automobil, razlegalo se u poklici.

»Viđite« — reče glasno Čarli — »meni aplaudiraju jer me svi razumeju, a vama, pak, zato što vas niko ne razume.«

»Upravo sam i ja to pomislio« — konstatovao je zadovoljno A. A.

S mađarskog preveo Sava Babić